

« ICI JÉSUS ACCUEILLE
LES PÉCHEURS
ET LES INVITE À SON REPAS »
Pape François

23. WYCHOWANIE. WARTOŚĆ AUTORYTETÓW

I. PROSPEKT WARTOŚCI

W procesie dydaktycznym i wychowawczym autorytet jest elementem niezbędnym. Jest to jedna z ważniejszych umiejętności, jaką powinien mieć wychowawca. Aby skutecznie oddziaływać na wychowanków, przekazywać im wiedzę, uczyć właściwych postaw czy wartości lub też umiejętnie formować umiejętności, autorytet wychowawcy jest elementem fundamentalnym.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój duchowy i intelektualny

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Postawa otwartości na autorytety

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Odpowiedzialność za własny rozwój osobowy poprzez autorytety

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Czym jest autorytet?
- Czy mam w swoim otoczeniu osobę, którą uznaję za autorytet?
- Potrzeba autorytetu w procesie formowania własnej tożsamości i życia.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Dorosły nie jest konkurentem ani wrogiem, może być dla mnie wzorem.
- Wszystkim dorosłym należy się szacunek.
- Powinno się okazywać wdzięczność i szacunek rodzicom, opiekunom i nauczycielom.

→ ZASADY

- Staram się korzystać z doświadczenia dorosłych.
- Otwieram się na dialog z rodzicami oraz osobami ode mnie starszymi.
- Szanuję rady rodziców i wychowawców, nawet jeśli ich poglądy nie zgadzają się z moimi.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Rodzice powinni być wzorem i autorytetem dla swoich dzieci.
- Szacunek wobec dorosłych młody człowiek wynosi z domu.
- Nie można bezwzględnie narzucać dzieciom swojego zdania.

→ ZASADY

- Staram się żyć tak, aby być autorytetem dla moich dzieci.
- Towarzyszę mojemu dziecku w jego problemach, staram się je wysłuchać bez oceniania.
- Przygotowuję młodego człowieka do dorosłego życia, bazując na własnym doświadczeniu.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Szkoła jest środowiskiem, w którym szanuje się autorytety.
- Nie można podważać autorytetu rodziców, innych nauczycieli i pracowników szkoły.
- Szkoła powinna uczyć szacunku dla wszystkich ludzi, niezależnie od stanowiska i funkcji jakie pełnią.

→ ZASADY

- Dbam o dobre relacje ze swoimi uczniami.
- Staram się być autorytetem dla swoich wychowanków.
- Nie nadużywam swojej przewagi w stosunku do uczniów.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Proponujemy dyskusję na temat autorytetów dzisiejszej młodzieży. Każdy z uczniów może napisać na tablicy cechę, którą posiada jego autorytet, następnie wyjaśnić, dlaczego właśnie ta cecha jest istotna? Kolejne pytanie może dotyczyć tego, czy młodzież ma w ogóle jakieś autorytety, zwłaszcza wśród najbliższych osób (rodzice, dziadkowie, sąsiedzi, nauczyciele itd.). Czy od rodziców, w okresie dorastania, potrzebujemy autorytetu? Na czym on miałby polegać? W jaki sposób autorytet rodziców się zmienia w zależności od wieku młodego człowieka? Jakich autorytetów młodzież oczekuje?

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Relacje międzypokoleniowe w rodzinie i szkole są bezkonfliktowe. Młodzież pozostaje w dialogu z dorosłymi, ma do nich zaufanie, docenia ich rolę w swoim życiu, potrafi czerpać z doświadczenia starszego pokolenia. Odnosi się z szacunkiem do krewnych, nauczycieli. Uznaje najbliższych za swoje autorytety.

Jednocześnie nie jest uzależniona emocjonalnie od rodziców, jest w stanie samodzielnie podejmować decyzje i uczy się brać za nie odpowiedzialność.

1.10. ZAGROŻENIA

Sytuacje przemocy i nadużywania władzy autorytetu w otoczeniu młodego człowieka niszczą naturalną potrzebę stanowienia o sobie czy odwagę podejmowania decyzji. Brak formacji intelektualno-moralnej oraz pozytywnych autorytetów zamyka młodemu człowiekowi drogę do odnalezienia pozytywnych wartości i wzorów, które pokierują jego życiem. Młody człowiek nie widzi w starszym pokoleniu autorytetu, niekiedy nie posiada go w ogóle. Jest wówczas podatny na błędy i niewłaściwe wybory w swoim życiu.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

LEKCJA

Uczennica

Och tak, panie profesorze...

Profesor

Niech się pani nie obawia. Wrócimy jeszcze do tych spraw za chwilę... chyba że nie wrócimy do nich nigdy. Któż to może wiedzieć?

Uczennica (*mimo wszystko zachwycona*)

Och tak, panie profesorze.

Profesor

Każdy język, proszę pani, niech sobie to pani zapamięta aż do godziny swojej śmierci...

Uczennica

Och tak, panie profesorze, nawet w godzinę śmierci... Tak, panie profesorze...

Profesor

...i to również jest fundamentalnym prawem, każdy język jest w istocie tylko mową, co implikuje, że składa się z dźwięków, czyli z...

Uczennica

...fonemów...

Profesor

Właśnie to chciałem powiedzieć. Niech się pani lepiej nie popisuje swoją wiedzą. Proszę słuchać.

Uczennica

Dobrze, panie profesorze. Tak, panie profesorze.

Profesor

Dźwięki zaś, proszę pani, należy chwycić w locie za skrzydełka, aby nie wpadły w uszy głuchych. Skoro więc pani postanawia coś wypowiedzieć, zaleca się, w miarę możliwości, zadrzeć jak najwyżej szyję i podbródek, wspiąć się na palce, o tak, widzi pani...

Uczennica

Tak, panie profesorze.

Profesor

Siedź pani cicho. Proszę nie wstawać i nie przerywać. [...]

[...]

Profesor

Pani mnie słucha? Ach! Zdaje mi się, że się pogniewamy.

Uczennica

Zawraca mi pan głowę, panie profesorze! Zęby mnie bołą.

Profesor

Do kundla brodatego! Słucha mnie pani czy nie?

Uczennica

Już... już... dobrze.. słucham...

Profesor

To, co te języki różni od siebie z jednej strony, od ich rodzica zaś chiszpańskiego przez „cecha”, z drugiej strony to...

Uczennica (*wykrzywiając się z bólu*)

To co?

Profesor

To coś niewymownego. Coś niewymownego, co można dostrzec dopiero po długim czasie, po wielu trudach i wielu doświadczeniach...

Uczennica

Ach?

Profesor

Tak, proszę pani. Nie mogę podać żadnej reguły. Trzeba mieć nosa, i to wszystko. Ale żeby go mieć, musi się pani uczyć i jeszcze raz uczyć.

Uczennica

Zęby mnie bolą.

[...]

Profesor

Nie przerywać! Proszę mnie nie doprowadzać do wściekłości! Stracę panowanie nad sobą. Co ja mówiłem? Aha, mówiłem o przypadkach wyjątkowych, zwanych przypadkami łatwego rozpoznania... albo wygodnego rozpoznania... albo prostego... jak się pani podoba... powtarzam: jak się pani podoba, bowiem stwierdzam, że pani nie uważa...

[...]

Uczennica

Ojej! Moje zęby...

Profesor

Milczeć! Bo ci łeb zgruchoczę!

Uczennica

Spróbuj pan tylko! Ważniak! (*Profesor chwyta ją za przegub i zgniata*) Aj!

Profesor

Cicho bądź! Ani słowa!

↑ E. Ionesco, *Lekcja*, tłum. J. Błoński, w: tegoż, *Łysa śpiewaczka. Lekcja. Krzesła*, tłum. J. Lisowski, J. Błoński, J. Kosiński, Wydawnictwo Świat Literacki, Izabelin b.r., s. 88-100.

KOMENTARZ

Wybrany fragment sztuki francuskiego dramatopisarza wskazuje na znaczenie autorytetu. Odwołując się do groteski, autor ukazuje ów autorytet w krzywym zwierciadle. Autorytet staje się tu czymś, czym w istocie nie jest – dominacją, rodzajem przemocy w relacji ucznia z nauczycielem. Autor porusza tu także kwestię egoistycznej, niezdrowej ambicji, uzasadnianie swojego autorytetu za pomocą poniżania. Jest to odwrotność autorytetu, dowód na jego brak. Abstrakcyjny charakter dialogów w sztuce, intelektualny bełkot profesora odsłaniają jego bezradność wobec zasadniczego pytania stawianego przez uczennicę: „dlaczego?”. Pozostaje ono bez sensownej odpowiedzi.

III. NAUCZANIE

3.1. NAUCZANIE FILOZOFICZNE

Podporządkowanie się autorytetowi polega na przyjęciu określonej opinii, tezy za prawdziwą i obowiązującą bez samodzielnego namysłu, refleksji nad tym zagadnieniem. Przyjmujemy czyjąś opinię, ponieważ mamy zaufanie do osoby, która ją wygłosiła. Autorytetem jest dla nas ktoś, kogo darzymy zaufaniem i podporządkowujemy się jej przekonaniom. Gdy mamy do czynienia z autorytetem, nie kierujemy się wówczas zasadami normalnego, krytycznego samodzielnego osądu, lecz zawieszamy go, opierając się na zdaniu tego, kogo

uważamy za autorytet. Niejednokrotnie jest to postawa racjonalna, ponieważ nie sposób podważać każdej opinii, np. w procesie nauki szkolnej. Niektóre opinie musimy przyjąć „na wiarę”, bo jest to najskuteczniejsza i najkrótsza droga prowadząca do określonych celów, np. zdobycia wiedzy. Z drugiej jednak strony taka postawa może nieść ryzyko manipulacji i nadużyć. Dlatego nie możemy się zwolnić z obowiązku racjonalnego namysłu nad tym, kogo i w jakim zakresie obdarzamy zaufaniem. Przyjęcie cudzego autorytetu powinno się odbywać tylko w tej części, do której sięgają kompetencje osoby, uważanej za autorytet¹.

3.2. NAUCZANIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Autorytet, z łacińskiego *auctoritas*, oznacza przykład, wpływ, wzór. W procesie dydaktycznym i wychowawczym jest to element niezbędny w budowaniu właściwych stosunków międzyludzkich i w kształtowaniu zbiorowości. Jest on również konieczny w wychowywaniu poszczególnego człowieka. Jest to jedna z ważniejszych zdolności, jaką powinien mieć nauczyciel i wychowawca. Aby skutecznie oddziaływać na wychowanków, przekazywać im wiedzę, uczyć właściwych postaw czy wartości lub też umiejętnie formować umiejętności, autorytet wychowawcy jest elementem niezbędnym. Należy jednak podkreślić, że budowanie autorytetu wychowawcy powinno opierać się nie na sile czy władzy, lecz na osobistej postawie i własnym przykładzie. W procesie wychowawczym nauczyciel czy wychowawca nie może wymagać i wychowywać ku czemuś czego sam nie reprezentuje własną postawą. Każdy wychowawca powinien przede wszystkim kształtować sam siebie ku wartościom, a następnie ukazywać je swoim wychowankom.

3.3. NAUCZANIE PSYCHOLOGICZNE

Zagadnienie autorytetu w psychologii było wielokrotnie badane poprzez eksperymenty społeczne, m.in. w eksperymencie Milgrama czy eksperymencie Ascha. Wyniki tych badań jednoznacznie potwierdziły, że, mimo różnic osobowościowych, badani bardzo szybko poddawali się naciskowi autorytetów lub też uznawali autorytet większości osób uczestniczących w eksperymencie. Czynnikiem, które nasilały posłuszeństwo, mimo że badani musieli działać wbrew swoim wartościom i przekonaniom, była bliskość autorytetu i stopień jego akceptacji przez badanego jako autorytetu. Ponadto, gdy ów autorytet był postrzegany jako naukowiec, urzędnik, lekarz itd. oraz gdy reprezentował on jakąś instytu-

1 Por. S. Gałkowski, *Czy autorytet niszczy naszą autonomię?*, „Filozofuj!” 2017 nr 5(17), s. 9–11, [online:] <https://filozofuj.eu/stanislaw-galkowski-autorytet-niszczy-nasza-autonomie/> [dostęp: 30.03.2022].

cję, poziom posłuszeństwa wobec autorytetu również wzrastał. Posiadając taką wiedzę o człowieku, musimy być ostrożni, przyznając komuś autorytet. Należy rozważyć, czy dana osoba jest wiarygodnym źródłem autorytetu. Jakie wartości reprezentuje i czy są one zgodne z naszymi przekonaniami.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Najwyższym autorytetem w Kościele jest Pan Bóg. Żaden człowiek nie może uzurpować sobie prawa do stanięcia w roli wyższego czy równorzędnego autorytetu niż ten, należny Bogu. Jednakże możemy mówić o autorytecie poszczególnych ludzi w Kościele. Autorytet w Kościele jest specyficzny – polega na przyjęciu postawy służby. Tego oczekuje Jezus od swoich uczniów. „Największy z was niech będzie waszym sługą. Kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się poniża, będzie wywyższony (Mt 23,11-12)” – powiada Jezus. W świecie autorytet kojarzy się z siłą, z władzą. Ktoś, kto ma władzę, może dowolnie decydować, robić, co zechce. Nie tak wygląda Boży autorytet. Wynika on z miłości i z postawy służebnej. Wymownym gestem na potwierdzenie tej tezy jest zachowanie Pana Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy to Mistrz, Bóg, Chrystus umywa uczniom nogi. Tym samym ukazuje wszystkim swym uczniom, na czym powinna polegać ich władza w Kościele. Im większy posiada się autorytet, tym bardziej się służy.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

Nastąpiło zrozumiałe zamieszanie, ponieważ „początkowo rzecz ta była postrzegana jako wyzwolenie: uwolnienie się od ojca pana i władcy, od ojca będącego przedstawicielem prawa, który narzuca swą władzę z zewnątrz, ojca jako cenzora szczęścia dzieci i przeszkodę na drodze do emancypacji i niezależnienia się młodych ludzi. Niekiedy w pewnych domach w przeszłości panował despotyzm, a w niektórych przypadkach wręcz ucisk”. Jednakże, „jak często bywa, z jednej skrajności popada się w drugą. Problemem naszych dni wydaje się już nie tyle zbyt natarczywa obecność ojców, ile raczej ich nieobecność, uchylanie się od obowiązków. Ojcowie są niekiedy tak bardzo skoncentrowani na sobie i na swojej pracy, a czasami także na własnej samorealizacji, że zapominają nawet o rodzinie. I zostawiają dzieci i młodzież same”. Obecność ojca, a zatem jego autorytet, okazuje się również nadszarpnięty przez coraz większą ilość czasu, jaki poświęcamy środkom przekazu i technologiom rozrywki. Ponadto autorytet jest dziś postrzegany podejrzliwie, a dorośli są mocno kwestionowani. To

oni sami porzucają to, co pewne i z tego powodu nie dają dzieciom wskazówek pewnych i dobrze uzasadnionych. Nie jest słuszne, aby dochodziło do wymiany ról między rodzicami a dziećmi: zaburza to właściwy proces dojrzewania, jaki dzieci muszą przeżyć i odmawia się im miłości zdolnej, aby je ukierunkować i mogącej im pomóc w dojrzewaniu.

↑ AL 176.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

*Słuchaj, mój ludu, nauki mojej;
nakłońcie wasze uszy na słowa ust moich.
Do przypowieści otworzę me usta,
wyjawię tajemnice zamierzonego wieku.
Cośmy słyszeli i cośmy poznali,
i co nam opowiedzieli nasi ojcowie,
tego nie ukryjemy przed ich synami.
Opowiemy przyszłemu potomstwu
chwałę Pana i Jego potęgę,
i cuda, których dokonał.
Albowiem nadał On w Jakubie przykazania
i ustanowił Prawo w Izraelu,*

aby to, co zlecił naszym ojcom,
 przekazywali swym synom,
 aby to poznało przyszłe pokolenie,
 synowie, co się narodzą,
 że mają pokładać nadzieję w Bogu
 i nie zapominać dzieł Boga,
 lecz strzec Jego poleceń.
 A niech nie będą jak ich ojcowie
 pokoleniem opornym, buntowniczym,
 pokoleniem o niestałym sercu,
 którego duch nie dochowuje Bogu wierności.

↑ Ps 78,1b-8.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Rodzice pierwsi są odpowiedzialni za wychowanie swoich dzieci. Wypełniają tę odpowiedzialność najpierw przez założenie ogniska rodzinnego, w którym panuje czułość, przebaczenie, szacunek, wierność i bezinteresowna służba. Dom rodzinny jest właściwym miejscem kształtowania cnót. Wychowanie to wymaga nauczenia się wyrzeczenia, zdrowego osądu, panowania nad sobą, które są podstawą wszelkiej prawdziwej wolności. Rodzice powinni uczyć dzieci podporządkowywać „wymiary materialne i instynktowne... wymiarom wewnętrznym i duchowym”. Na rodzicach spoczywa poważna odpowiedzialność za dawanie dobrego przykładu swoim dzieciom. Jeśli potrafią przyznać się przed nimi do swoich błędów, będą mogli lepiej kierować dziećmi i je poprawiać.

↑ KKK 2223.

V. LITERATURA

Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży, red. M. Ryś, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2006.

Franciszek, *Adhortacja Amoris laetitia*, Wydawnictwo M, Kraków 2016.

Gałkowski S., *Czy autorytet niszczy naszą autonomię?*, „Filozofuj!” 2017 nr 5(17), s. 9-11, [online:] <https://filozofuj.eu/stanislaw-galkowski-autorytet-niszczy-nasza-autonomie/> [dostęp: 30.03.2022].

Ionesco E., *Lekcja*, tłum. J. Błoński, w: tegoż, *Łysa śpiewaczka. Lekcja. Krześła*, tłum. J. Lisowski, J. Błoński, J. Kosiński, Wydawnictwo Świat Literacki, Izabelin b.r., s. 61-111.

- Jaroszyński J., *Edukacja medialna w kontekście roli autorytetów moralnych w życiu społecznym: studium teologicznopastoralne*, wyd. Polskie Stowarzyszenie Pastoralistów i Duszpasterzy im. Jana Pawła II, Warszawa 2010.
- Koszowy M., *Autorytet w argumentacji i w dialogu. Teorie, modele, aplikacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019.
- Mądrość i autorytet*, red. B. Lipian, wyd. Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego, Jarosław 2003.
- Milgram S., *Posłuszeństwo wobec autorytetu*, tłum. M. Hołda, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008.
- Mistrz i uczeń w tradycji biblijnej. Autorytet mistrza*, red. A.S. Jasiński, W.J. Sztyk, wyd. Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce, Katowice Panewniki 2008.
- Węgrzecki J., *Wpływ, autorytet, dominacja. Teorie władzy i ich struktura*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2011.
- Wielkość czy autorytet? Jan Paweł II w przekazach polskich mediów podczas jego kanonizacji. Praca zbiorowa*, red. J. Olędzki, T. Sasińska-Klas, T. Goban-Klas, wyd. Stowarzyszenie Absolwentów Dzieło, Warszawa 2016.
- Wojtyła K., *Promieniowanie ojcostwa*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej Tum, Wrocław 2002.
- Zimny J., *Współczesny model autorytetu nauczyciela*, wyd. Katolicki Uniwersytet w Rużomberku. Wydział Pedagogiczny. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Rużomberok–Lublin 2006.